

JAN HRUŠÍNSKÝ: Každý člověk touží po svobodě

Nikdy jsem nebyl fanatickým přívržencem ničeho a nikoho. Snažím se jen rozlišovat, kde je dobro a zlo a kde je pravda a lež.

OKUPACE

Vzpomínáte na příjezd tanků 21. srpna 1968?

Byl to jeden z největších zážitků mého dětství. Bylo mi třináct. Probudil jsem se v naší chatě, maminka poslouchala transistor a plakala. Nejdřív měla dojem, že jde o nějakou hloupou nesmyslnou rozhlasovou hru. Chata se třásla a duněla jako při zemětřesení. Rychle jsme s tátou šli k silnici z Budějovic na Prahu, kudy se valily tanky. Byla lemována lidmi, kteří jim hrozili pěstmi úplně stejně, jako to známe z obrázků z 15. března 1939.

Měli jste strach?

Táta se v té době hodně politicky angažoval. Nejen v kultuře, měl hodně dalších funkcí. Navíc byl jedním z padesáti prvních signatářů, kteří podepsali Dva tisíce slov ještě před zveřejněním. Rozneslo se, že právě ti budou zatýkáni jako první. Takže když v jedenáct hodin dopoledne u nás zastavila šestsetrojka, vystoupili dva pánové a ptali se po tátovi, očima se s námi rozloučil a zeptal se, co po něm chtějí. Byli z vedení továrny Silon ze Sezimova Ústí, nedaleko naší chaty. Od rána měli bouřlivou schůzi s dělníky, kteří hromadně trhali legitimace KSČ. A usnesli se, že tátovi nabídnou ochranu, že ho nedají. Zděšení se proměnilo v úlevu. Ten pocit si pamatuji dodnes a nedokážu ho popsat – ten moment solidarity. To, jak se Češi dokážou na chvíli vybičovat k velkým činům, dokážou být nabiti neuvěřitelnou energií. Ale bohužel to pak vyprchá a vrací se k normálu, v tomto případě k normalizaci.

Studoval jste tehdy na konzervatoři a začínal dostávat filmové nabídky.

Na počátku sedmdesátých let, když přicházela normalizace, jsem točil první velkou roli ve filmu Lítost, který režíroval Evald Schorm. Mé rodiče hráli táta a Vlasta Chramostová. Film šel hned do trezoru. Dodnes si pamatuji ten pocit – stojíte na startu, otevřete dveře do světa, kam chcete v patnácti letech vkročit, a někdo vám je brutálně zabouchne a praští vás jimi do obličeje.

To asi nebyl jediný zážitek z té doby.

V roce 1972 jsem byl po kamerových zkouškách obsazen do hlavní role filmu režiséra Hníka. Podepsal jsem smlouvu, v určený den pro mě přijelo auto a místo do ateliéru mě odvezlo k řediteli Barrandova. Místnost byla narvaná papaláši a soudruh ředitel mi sdělil, že jestli chci točit, musím jim podepsat papír, že se zříkám svého otce na protest proti jeho politickým postojům. A že budu používat jiné jméno. Prý se mnou udělají velký rozhovor do časopisu Záběr, kde vysvětlím, že nechci mít s takovým reakcionářem, jako je můj otec, nic společného. Papír jsem odstrčil a domů jsem šel pěšky. Druhý den hrál moji roli někdo jiný.

Zase přes syna trestali otce?

To byl způsob, jakým ho vydírali, aby odvolal podpis Dvou tisíc slov. Celá sedmdesátá léta, kdy nesměl točit, mu režiséri volali, že pro něj mají roli, ale že ho nesmějí obsadit. Nesměl točit, nesměl hostovat, režírovat, nesměl do rozhlasu ani do televize. To ve vás prostě zůstane. Proto cítím povinnost nejen vůči jeho památce, ale i vůči svým dětem svobodu bránit.

HOMO POLITICUS

Je pro vás divadlo politikum?

Politikum je přece všechno, co žijeme. Člověk je homo politicus, s tím nic nenaděláme. Čím jste starší, tím více si uvědomujete, jak je život krátký. A pokud se člověk nezajímá o to, v jakých poměrech žije, je ignorant, který škodí nejen sobě, ale i svému okolí. Nemůžeme si dát klapky na oči. Na sociálních sítích někdo napsal, že je přes čáru pískat na premiéra při pietním aktu k výročí okupace. Ale copak není hanebnost, když agent StB a člen normalizační KSČ řeční o svobodě a v pietním projevu neopomene zdůraznit, jak mu rostou preference a že děkuje svým fanouškům? Nedívím se protestujícím. Ti lidé nebyli ubohé řvoucí stádo, jak je nazval prezident Zeman, ale občané České republiky, kteří dali hlasitě najevo svůj nesouhlas.

Na sklonku léta jsem se v Divadle Na Jezerce sešla s Janem Hrušínským. Jedním z důvodů byly zprávy, že divadlo ztratilo významného sponzora. A také to, jak se Jan Hrušínský vyjadřuje k současné politické situaci. Jak navazuje na angažovanost svého otce, Rudolfa Hrušínského. Jaké to bylo za totality. A jak a proč dělat soukromé divadlo.

JANA SOPROVÁ

Scházíme se v době horkého léta. A zdá se mi, jako by se tím lidé dostávali do varu...

Myslím, že arogance moci už je tak veliká, že to začíná vyvolávat odpor nikoli jedinců, ale téměř masově. Dnešní mocní si pořád ještě neuvědomují, že síly v republice jsou rozděleny skutečně těsně. Jsou tu miliony lidí, kteří nechtějí znovu žít v nesvobodě. V poslední době to cítíme i v divadle. Lidé se hodně změnili, hltají narážky na politiku i tam, kde nejsou. Připomíná to dobu před listopadem 1989, i když nesvobodní naštěstí ještě nejsme.

Svoboda, to je slovo, o kterém hodně přemýšlíte. Víte, že váš poslední rozhovor v Divadelních novinách v roce 2005 měl titulček Všichni herci touží po svobodě?

Ano, ale tehdy jsem to myslel jinak. Tenkrát naši občanskou svobodu nikdo neohrožoval, takže jsem měl na mysli svobodu hereckou. Závislost herce na mnoha okolnostech, na lidech, kteří s ním spolupracují, na příležitostech, na koncepci režiséra, jestli z dané látky dokáže vyhmátnout její podstatu. A jestli vám dá dostatečnou možnost, abyste zahráli, co chcete, a zároveň nešli proti jeho koncepci. To všechno se musí skloubit. Z toho plyne, že herecké povolání je nesvobodné. Dnes by bylo třeba název změnit: Každý člověk touží po svobodě.

NORMALIZACE

Za normalizace byla divadla jakousi šedou zónou, oázami, které byly přece jen svobodnější.

Ne všechna divadla, ale mnohá. Většinou ta, která za něco stála, kde byli herci na vysoké úrovni a kde režiséři a dramaturgové nacházeli texty s myšlenkami na svobodu. A lidé, jak už jsme řekli, hledali narážky i tam, kde nebyly. Protože měli režimu plné zuby.

Máte nějakou konkrétní vzpomínku? Zažil jsem velké vzepětí v Realistickém

divadle v letech 1988–1989 ve dvou projektech, Res publica I. a II. První díl byl věnován dvacátým létům, druhý šedesátým. A právě tam se po dlouhé době poprvé na pražském jevišti mluvilo o svobodě a demokracii, citovaly se myšlenky T. G. M. Výtvarník Ota Schindler nechal hlediště potáhnout balícím papírem a my jsme před začátkem představení divákům rozdali fixy s tím, že mohou během představení kdykoli vstát a jít napsat myšlenku, která je napadne. A že to mohou udělat zcela svobodně a napsat cokoli. Zprvu to byl pro ně takový šok, že v první hodině představení tam nebyla ani čárka. Ale když představení končilo, nebylo na papíře jediné volné místo.

Zažila jsem tehdejší nezapomenutelnou atmosféru v divadle, tu směr nadšení a spikleneckví.

Touha po svobodě byla ve vzduchu. V Ottově slovníku naučném jsem si našel velmi stručné definice demokracie, svobody, demagogie. Stačilo přečíst jednu větu ze slovníku a lidé vstávali a tleskali – což se v divadle moc často nedělo. Ve druhé Res publice jsme po více než dvaceti letech na pražském jevišti uvedli úryvky z Havlovy Zahradní slavnosti, texty Jana Procházky a další zakázané autory. Havel v té době seděl ve vězení a my podepisovali petice za jeho propuštění. Pak už přišlo Několik vět.

To bylo podobně výbušné léto jako to letošní.

Společně s manželkou jsme podepsali Několik vět hned v červnu 1989, kdy text přinesl do klubu Realistického divadla Jiří Křížan. Pak jsme jej celé léto pomáhali distribuovat mezi lidi nejen v Praze, ale i po venkově. Neušli jsme pozornosti StB, takže

za mnou a za mým bráchou jezdilo celé léto embéčko napěchované estébáky. A vyvrcholilo to tím, že jsem byl začátkem září na brutálním výslechu v Bartolomějské, který se točil kolem toho, proč jsem petici podepsal. Když jsem po čtyřhodinovém výslechu odcházel, uvědomil jsem si, jak odvážní byli disidenti a čemu oni museli čelit. A že je třeba před jejich odvahou a charakterem hluboce smeknout. Estébáci mě důrazně upozornili, že o výslechu nesmím mluvit. Samozřejmě jsem výslechu hned popsal a poslal Janu Dvořákovi do Scény a Václavu Havlovi do samizdatových Lidových novin. Nakonec jsme se dohodli, že ve Scéně text neuveřejníme, protože by to znamenalo její likvidaci. Byl otištěn v zakázaných Lidových novinách 1. listopadu 1989. To jsme netušili, jak rychlý spád události nabírají...

Vaše odbojnost vyvěrala ze zážitků v rodině? Váš tatínek měl za totality s režimem hodně problémů.

Určujících zážitků bylo víc. V naší rodině nikdy nikdo nebyl v komunistické straně. Nebyl jsem ani v SSM. Otec vždycky stál na druhé straně. Během čtyřiceti let byl několikrát pronásledován, měl nejprve dvouletý distanc, nesměl mít funkci v umělecké radě, později dostal sedmiletý zákaz činnosti. Já jsem poprvé poznal hloupost režimu, když mi bylo asi osm. Celá třída byla šátkována, a mě do pionýra nevzali, protože táta dal tenkrát facku ruskému režisérovi, který měl přednášku v Městských divadlech o tom, jak se má žít. Pamatuju se, jak mi bylo líto, že všichni mí kamarádi k tomu rudému hadru dostali nanuka a já nic. KSČ otce potrestala tím, že osmiletému klukovi nedala pionýrský šátek. Blbli.

Principál divadla s kolegy, Janem Třískou a Janem Kačerem, a vzácným hostem Václavem Havlem. FOTO ARCHIV DIVADLA

Máte ostré politické názory.

Nemyslím. Dneska bohužel vypadá jako ostrý politický názor, když řeknete pravdu.

Na to vám někdo může namítnout, že jste typický sluníčkář. Na vaše premiéry pravidelně chodíval Václav Havel. A ve vaší kanceláři vidím portrét dalajlámy, kterého jste fotografoval.

Není to přesné. Dokonce ani v době, kdy byl Václav Havel prezidentem a měl nějakou moc, jsem nepatřil k lidem z jeho okolí. Samozřejmě jsem se s ním znal, několikrát jsem ho fotil, mluvili jsme spolu. Dokonce mám fotografii vtípku, kdy jsem mu vyměnil sklenici vína na stolku za termosku s teplou vodou, kterou, jak známo, pije dalajláma. Ale určitě jsem ho nikdy neobdivoval proto, abych z něho něco měl. Nepatřím k lidem, kteří strídají politické preference podle toho, kdo je u moci. Havla dovedu ocenit i v době, kdy vím, že z toho budou spíše problémy než cokoli jiného. A nemusím být sluníčkář, abych s odstupem let viděl, že Václav Havel byl z dosavadních českých prezidentů jediný, jehož si lze vážít. Který pro naši zemi něco skutečně udělal.

Formulujeme to tedy jinak. Vyznáváte konzervativní hodnoty?

Je to tak. Nikdy jsem nebyl fanatickým přívržencem ničeho a nikoho. Ale myslím, že naše příslušnost k Evropské unii pomáhá vytvářet slušné a normální podmínky k životu. A ve chvíli, kdy mě někdo přesvědčuje, že za všechno můžou sluníčkáři a Evropská unie a že bychom z ní i z NATO měli rychle odejít, vím, že nás chce vrátit tam, kde jsme byli za totality. Snažím se jen rozlišovat, kde je dobro a zlo a kde je pravda a lež. Mám pocit, že mnozí z těch, kdo mě dneska nazývají sluníčkářem, slova znehodnocují, berou jim obsah, vědomě zamlžují význam slov jako slunce, láska, pravda. Tihle lidé nás kvůli svému egoismu a chamtivé mocichtivosti chtějí vytrhnout z civilizovaného světa.

DIVADLO NA JEZERCE

Společnost Jana Hrušínského vloni oslavila patnáct let existence. Začínali jste v Gongu, v roce 2004 jste získali vlastní prostory v Divadle Na Jezerce. Stal jste se principálem jen z touhy po tvůrčí svobodě, nebo jste také cítil závazek vůči slavnému hereckému rodu?

Mnohokrát jsem byl u toho, když táta s Josefem Kemrem vzpomínali na dobu, kdy hráli u Červíčků, kde oba začínali. Přibližovali mi svět divadelní svobody. Proč tedy nedělat divadlo způsobem, jakým ho dělali před sto lety moji předkové? Nevidím v tom žádnou ušlechtilost poslání, ale životní postoj. Rodinná kočovná společnost nehrála jen lehké operety, ale vlastenecký repertoár, Jiráskova, Tyla, Mrštíkova. Z vyprávění táty vím, že nikdy neviděl lépe zahranejšího Tyla než právě tam. Herci neměli odborné vzdělání, ale srdce na dlani a byli pravdiví. Když hráli Maryšu, lidé v sále nedýchali. Bylo to zábavné, poupaté, ve své době přesvědčivé divadlo.

Máte na kontě osmatřicet titulů, z nichž první byl příběh od Woodyho Allena Zahraj to znovu, Same. Je na repertoáru dodnes.

Má přes 330 repríz.

Vzpomenete na nejvýraznější momenty vývoje divadla?

Mezníků je několik. Tím zásadním byla právě první inscenace, kterou jsme dělali s Ondrou Sokolem ještě v Gongu. I když tehdy Divadelní společnost Jana Hrušínského byla neznámá, každý večer jsme na Zahraj to znovu, Same měli vyprodáno, obsazeno 400–450 židli. Bez toho úspěchu by se asi nic nerozjelo. Předsevzal jsem si tehdy, že nepůjdu lacinou cestou, a tak hned druhý titul byl Taboriho Mein Kampf. Chtěl jsem dramaturgii rozevřít, abych nešel ani za jednu hranu: ne pouze depresivní tragédie a dramata, ale ani podbízivé a hloupé komedie, kterých je v dramatické literatuře možná víc než těch kvalitních. Bohužel, hned s Taborim jsme narazili. I když to byla dobrá inscenace, zahráli jsme ji jen pětkrát. Na drama o Adolfu Hitlerovi nebyl nikdo zvědavý.

Takže hned na počátku velký úspěch i propadák. Co bylo dál?

V inscenaci komedie Práskni do bot v režii Jana Hřebejka hrál Jan Hrušínský s Vlastimilem Závřelem, Václavem Liškou a Martinem Sittou. FOTO ARCHIV DIVADLA

Další zlom nastal, když nám Michal Láziňovský dal přečíst hru Manželské vraždění Erica Emmanuela Schmitta. Že je to jako stvořené pro mě a mou manželku Milu. Chtěl jsem tehdy pro divadlo získat Jana Hřebejka, a tak mě napadlo, že roli nabídnou Jaroslavu Duškovi, který s ním ve filmu hodně pracoval. Jaroslav přijal s tím, že to bude režisovat Hřebejk. Tomu se text líbil a stal se naším kmenovým režisérem. Manželské vraždění se hraje dodnes, má přes 300 repríz a Dušek bude na Jezerce v této sezoně zkoušet další představení.

Některé tituly jste přejali z jiných divadel.

Dva. V době, kdy se vinohradské divadlo rozešlo s paní Bohdalovou, se mi líbilo představení Lásky paní Katty. Jiřina Bohdalová projevila zájem u nás hrát, a tak jsme text upravili a s úspěchem odehráli přes 220 repríz. Nyní hraje v Paní plukovníkové a v Generálce.

Nemůžeme nevzpomenout na spolupráci s Janem Třískou.

Hrozně rád vzpomínám na období, kdy jsme s Honzou Hřebejkem a dalšími dvěma Honzy – Kačerem a Třískou – udělali Kumšt Yasmíny Rezy. To dalo divadlu další rozměr. Hráli jsme ho pět let před vyprodáním hledištěm. Tak dvakrát do roka jsme Jana Třísku

přivezli a hráli jsme v sérii během dvou měsíců tak třicet, čtyřicet představení. Bylo to finančně náročné, platil jsem mu ubytování i letenky. Po 220 reprízách požádal, abychom přestali. Pochopil jsem, celých pět let se musel dokolečka učit český text. Žil v Los Angeles a jeho jazykem byla angličtina. Ale myslím, že pro všechny to byly úžasné roky.

Plánovali jste pro něj další role? Garderobiéra. Měl hrát Sira a já garderobiéra, ale začalo mě zajímat něco jiného a zrušil jsem to. Mým snem bylo dát ho znovu na jevišti dohromady s Marií Tomášovou. Nabídl jsem jim hru Na zlatém jezeře. Tříška byl nadšený, ale paní Tomášová odmítla, že už si netroufá. Že v sobě divadelní kariéru uzavřela a nedovede si představit, že by všechno to vypětí a stres podstupovala znovu. Škoda. Byli by skvělí.

Také Shylocka měl hrát Tříška. Ano, mám schovanou jím podepsanou smlouvu i spoustu mailů od něj i jeho ženy Káji o tom, jak má celý byt polepený taháky s textem. Vždycky v noci si rozsvítí a přečte si čtyři věty, aby si je zapamatoval, a zase spí. Jenže měl v L. A. autohavárii, zranil se při ní spíš psychicky, a vzdal to. Ztratil odvahy. Je to těžká role, herec je dvě hodiny sám na jevišti.

Milan Kňažko za ni dostal Cenu Thálie.

Milan mi řekl: *To jste mi dal danajský dárek, je to tak krásný text, že ho nemůžu odmítnout, a zároveň z něj mám hrůzu.* Ale myslím, že si porozuměl s režisérem Radkem Balašem a také pomohla poradkyně fonetiky dr. Zdena Palková, která s námi spolupracuje od začátku.

Vybíráte tituly pro konkrétní herce?

Snažím se, aby herci, kteří svůj život spojili s Divadlem Na Jezerce, měli co hrát. Aby někdo neměl pocit, že o něj není zájem nebo že jen tak slouží. Řada herců tu hraje už šestnáct let, ale i ti, co postupně přicházejí, sem nějak patří. V dramaturgii na ně myslím, abych zaměstnal celý soubor. Kompromisy jsou minimální, protože na Jezerce hrají kvalitní herci.

Co bezprostředně chystáte?

Připravujeme s Karlem Křížem, Vlastou Gallerovou, Janem Hřebejkem, Petrem Vackem a Zdeňkem Hruškou večer ke stému výročí republiky a 16. listopadu výjimečně uvedeme představení Res publica III, čímž vědomě navážeme na ona představení Realistického divadla. Podílejí se na něm naši herci a řada vzácných hostů.

Tiskem proběhla informace, že vám odešel hlavní sponzor a že to považujete za politické rozhodnutí.

Před deseti lety mi předseda představenstva Mountfieldu nabídl partnerství, že u nás viděl osm inscenací. Byl jsem mile překvapen a desetiletá spolupráce byla pro obě strany výhodná. Hráli u nás amatérské divadlo, měli zadaná představení, poskytovali jsme jim dobrou propagaci. Ale věděl jsem, že spolupráce jednou skončí – došlo k tomu korektně na konci sezony. Že je to v mých očích kvůli mým svobodomyšlným názorům, na tom nic nemění. Té spolupráce si vážím. Vznikla v době, kdy nebyla republika rozhádaná. Bohužel Miloš Zeman poté, co se dostal na Hrad, společnost rozdělil a vědomě zasel mezi lidi velké i malé nenávisti. Ale během horkého léta nám už nabídl podporu několik firem

Režisér Jan Hřebejk spolupracuje s Divadlem Na Jezerce pravidelně, nejnověji na inscenaci Je úžasná!

Na snímku Jan Hrušínský, Jan Hřebejk a Jitka Sedláčková. FOTO ARCHIV DIVADLA

i jednotlivců, kteří mi řekli, že Jezerka je jejich oblíbené divadlo. Moc jim za to děkuji.

V divadle, zvláště soukromém, se situace stále proměňuje.

V divadle nikdy nevíte, co bude za dva tři měsíce. Stejně jako v životě. A tak to bylo vždycky, i za socialismu.

A co teprve u Červíčků!

Mám doma knihu po dědečkovi, kam si psal výdaje a příjmy. Je v ní například záznam z února 1919, kde je vše sečteno a potvrzeno a na konci sloupečků má dáti – dal jsou dvě nuly.

Tak vám přejú, aby se to Jezerce nestalo.

Když provozujete soukromé divadlo a usilujete o to, aby se stalo značkou kvality, trvá to dlouho. Ale když něco pokazíte, o pověst můžete přijít velmi rychle. Je to podobné jako se svobodou: pokud si ji člověk neošetřuje a nehyčká, snadno ji může ztratit.

Blíženec

Případá mi, že se s Janem Hrušínským znám od nepaměti, ale není tomu tak. Od konce osmdesátých let jsme se vidali, když jsem psala knihu o divadelním rodu Červíčků-Budínských a jezdila do Nuslí. Za hradbu mlčení pana Rudolfa Hrušínského jsem se dostávala s pomocí paní Evy, která mi neúnavně otevírala třináctou komnatu jeho paměti. Pro Jana a Milušku bylo asi nejšťastnějším obdobím společné působení v ústeckém Činoherním studiu, kde se poznali a kde se Janovým guru stal režisér Jan Grossman. Právě za ním po roce 1990 odešel do Divadla Na zábradlí. S Janem jsem se sblížila v době, kdy jsme společně prožívali těžké chvíle odchodu jeho rodičů. Jan se stále víc upínal ke splnění dlouholetého snu svého otce mít vlastní divadlo a navázat na činnost rodinné společnosti. Tak v roce 2002 vznikla Divadelní společnost Jana Hrušínského, která o dva roky později našla domov v nuselském Divadle Na Jezerce. Tehdy Jan vědomě opouštěl herectví ve prospěch režie a vedení divadla. Stal se principálem na plný úvazek. Ze všech inscenací, které jsem na Jezerce viděla, jsem nejvíc milovala Kumšt s Janem Třískou a Janem Kačerem, kde Jan v roli Ivana říkal: *Víte, že bych se moh rozplakat... Já se vám tedy taky můžu rozplakat. A nemám k tomu daleko.* Věřila jsem mu každé slovo. Pak nastala situace, kterou nikdo nečekal. Jan vážně onemocněl, ale jako zábrakem se po čase vrátil mezi nás. Vrátil se jiný – citlivější na projevy okolí, na proměny společenského klimatu. A začal bojovat – zprvu jen o své zdraví, dnes také o zdraví tohoto národa.

MARIE VALTROVÁ

Historická fotografie z konce 80. let.

Na snímku zleva sedící P. Oslzlý, J. Malina, M. Krobot, V. Havel, V. Gallerová, O. Havlová, stojící Z. Žák, R. Stářík a J. Hrušínský. FOTO ARCHIV DIVADLA